

пов'язана зі створенням конкретних ідей, ідеологій і політичних доктрин, які визначають погляд на світ з певної точки зору. Функціонування політичної влади часто провокує конфлікти, які виникають у зв'язку з необхідністю захисту власної гідності, вірування, системи переконань тощо. Освітня політика ґрунтується на адекватному знанні щодо реалізації мистецтва управління освітою, що уможлиблює врахування інтересів різних соціальних груп. Особливої уваги потребують механізми реалізації освітньої політики в полікультурному середовищі.

Ключові слова: міжкультурна освіта; політика; освітня політика; полікультурне середовище.

EDUCATIONAL POLICY CONDITIONS IN MULTICULTURAL ENVIRONMENT

Shafranska-Gajdzica Anna, doctor habilitatus, associate professor, Faculty of Ethnology and Educational Studies, University of Silesia in Katowice, st. Bielska, 62, 43-400 Cieszyn, The Republic of Poland, anna.gajdzica@us.edu.pl

Policy is a concept that is constantly in the science review. The policy is described as the art of managing and reconciling the interests of different social groups and at the same time seen as a kind of strategy game, which is the foundation of victory and defeat. It is important to understand that there is no political system, even quite democratic, which can provide all things to all people. Realizing certain political action is always preferred one over the other interests. An important element of the policy is its axiological component associated with the creation of specific ideas, ideologies and political doctrines that define the world view of a particular point of view. The functioning of political power often provokes conflicts which arise from the need to protect their own dignity, their own belief systems and beliefs of others. Educational policy is based on adequate knowledge to implement arts education management that enables consideration of interests of different social groups. The mechanisms for implementing educational policy in a multicultural environment are required special attention.

Key words: educational policy; intercultural education; multicultural environment; policy.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2016

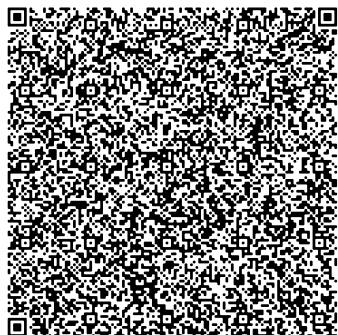
Прийнято до друку 29.09.2016

УДК 37.014:37.011

Ніна Батечко

ORCID iD 0000-0002-3772-4489

доктор педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка 13-6, 04112 Київ, Україна,
n.batechko@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена проблематиці формування сучасної державної освітньої політики в Україні. Окреслюються напрями еволюції поглядів на зміст поняття «державна освітня політика» в контексті процесів реформування освітньої сфери. На основі синергетичної теорії складних відкритих систем приведено теоретико-методологічне підґрунтя феномену державна освітня політика. Розкрито сутність застосування основних принципів синергетичного підходу: відкритості, нелінійності, постулювання хаосу, біфуркаційних станів та теорії самоорганізації до обґрунтування процесу формування державної освітньої політики.

Ключові слова: державна освітня політика; синергетика; синергетичний підхід.

Вступ. В умовах розбудови української держави, докорінних змін в організації життєдіяльності країни трансформації зазнає і освітня сфера, залишаючись одночасно однією із найбільш суперечливих соціальних інституцій. Так, з одно-

го боку, у світлі останніх новацій вищої школи, ми спостерігаємо рух до кардинальних змін, а з іншого – тяжіння до збереження класичних норм і стандартів. Зазначений вектор змін, вживаний в науковій літературі як «стабільність і рефор-

ми», відображає еkleктичне поєднання як елементів традиційної (класичної), так і інноваційної освіти в розвитку вищої школи. Таким чином, непостійність та залежність розвитку освіти від політичної архітекtonіки суспільства призводить до необхідності вироблення автономної, політично незалежної траєкторії цього розвитку відповідно до певних універсальних закономірностей. У зазначеному контексті особливої значущості набуває визначення змісту, механізмів реалізації та основних векторів розвитку державної освітньої політики.

Адекватному вирішенню цих завдань сприятиме, на наш погляд, розроблення сучасної філософської методології як підґрунтя формування процесу державної освітньої політики, адже «модернізація освіти – це нова філософія освітньої діяльності, яка потребує нового інноваційного мислення, нових принципів організації навчального процесу, нових взаємовідносин в освітньому середовищі» (Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія, 2013, с.16).

Філософські, теоретичні й прикладні аспекти державної освітньої політики та її методологічні засади знайшли своє відображення у працях: В. П. Андрущенка, В. І. Бобрицької, Д. І. Дзвінчука, В. Г. Кременя, В. І. Лугового, Т. О. Лукіної, С. М. Ніколаєнка, В. О. Огнев'юка, В. Л. Савельєва та інших вітчизняних дослідників. Серед зарубіжних учених варто зазначити В. Адамського, П. Брауна, А. Гайдзіца, С. Гессена, Дж. Дьюї, Т. Левовицького, Е. Тоффлера, А. Фліера та інших.

Втім, вважаємо, що на сучасному етапі реформування вищої школи України малодослідженими залишаються питання методологічного обґрунтування державної освітньої політики. З огляду на це, актуальним є розв'язання наступних проблем: 1) узагальнити підходи учених для здійснення глибокого аналізу досліджуваної проблеми; 2) на підставі аналізу сучасних наукових публікацій побудувати теоретичне підґрунтя сучасної державної освітньої політики, використовуючи синергетичну методологію. На наш погляд, саме ця методологія є наразі оптимальною для досліджуваного феномену, оскільки найбільш повно відповідає українським реаліям – соціальним та економічним кризам, нестабільності, хаосу і одночасно дозволяє розробляти засоби та методи для покращення управління суспільними відносинами, зокрема у сфері державної освітньої політики. Як підкреслює В. Г. Кремень, реалії нинішнього суспільства свідчать про необхідність використання знань сучасної синергетики для подолання «страху» перед невизначеністю (нестабільністю) у ситуації соціального самовизначення. Роль синергетичного підходу, зазначає науковець, полягає у створенні людиною себе як особистості, у її внутрішньому зростанні, саморегуляції (Кремень В. Г., 2012, с.7).

Як міждисциплінарна галузь знань синергетика займається вивченням процесів самоорганізації, ви-

никнення, підтримки стійкості і розпаду структур (систем) різної природи. Як теорія самоорганізації або теорія спонтанного виникнення та самопідтримки впорядкованих часових і просторових структур у відкритих нелінійних системах різної природи, синергетика має такі засадні поняття як «самоорганізація», «відкритість», «нелінійність», «нерівноважність», «біфуркація», «флуктуація», «дисипативні структури», «атрактор» та ін.

Мета статті – на основі синергетичної теорії складних відкритих систем провести теоретико-методологічне обґрунтування сучасної державної освітньої політики.

Державна освітня політика: сутність поняття. Державна освітня політика, як складне суспільне явище знаходить різну інтерпретацію у наукових джерелах, як: «політика що забезпечує розвиток і функціонування системи освіти, спрямована на забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку» (Журавський В. С., 2003, с. 20); інтегральна сфера досліджень проблем освіти в контексті розвитку постіндустріального суспільства (Бобрицька В. І., 2013, с. 65-67); «складова частина політики держави, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів розвитку освіти» (Засекіна Л. В., 2010, с. 41); «сукупність пріоритетів і цілей, які формує уряд чи інший вищий орган для забезпечення заходів щодо удосконалення і розвитку системи освіти чи її елементів» (Андрущенко В. П., 2016, с. 9); «діяльність держави щодо забезпечення функціонування та розвитку системи освіти» (Лукіна Т. О., 2004).

Так, зокрема, В. П. Андрущенко, виокремлює наступні узагальнення нової філософії освіти, що може стати підґрунтям державної освітньої політики: «по-перше, центром цієї філософії має бути людина як самоцінність у всій певності свого творчого ставлення до життя й такій же повноті можливостей для власної самореалізації, по-друге, воно має базуватися на загальнолюдських цінностях у їх органічному поєднанні з національними пріоритетами; по-третє, вона повинна розгортатись як «благоговіння перед життям» (А. Швейцер), прагнення «вічного миру» (І. Кант), введення людства в царство спокою й свободи – ноосферну фазу його цивілізаційного поступу (В. Вернадський); по-четверте, ця філософія може бути лише плюралістичною, толерантною, дискурсною, базуватися на свободі творчого мислення, що прямує до істини» (Андрущенко В. П., 2015).

Продовжуючи думку у зазначеному контексті В. П. Андрущенко та Р. М. Вернидуб, стверджують, що таким чином державна політика у сфері освіти програмує практичні параметри новітньої педагогічної дії. І тільки тоді, переконані науковці, попри історичні чи сучасні локальні конфлікти, тероризм, непорозуміння між людьми, народами й державами, інші злякисні процеси, що час від часу виростають

на здоровому тілі суспільного розвитку й відволікають нас від гуманістично спрямованого поступу, людство підійде до вирішення своєї головної проблеми – проблеми людини як космічно-цілісної, самодостатньої й самоцінної істоти, зосередитися на створенні умов її самореалізації, самоствердження як особистості (Андрущенко В. П., Вернидуб Р. М., 2016, с. 9).

Зважаючи на пріоритетну роль держави у формуванні освітньої політики в Україні та значний вплив інституцій громадянського суспільства на цю сферу, варто навести точку зору В. Г. Кременя: «Основним завданням управління у сфері освіти стає з'ясування ролі й місця центральної, регіональної і місцевої влади з метою встановлення інтегрованих інституційних обов'язків для забезпечення якості освіти та її адекватного фінансування. Завданням регіональних і місцевих органів влади стає розробка адекватної до регіональних і місцевих умов стратегії, узгодження фінансування, створення регіональних засобів контролю» (Кремень В. Г., 2005, с. 57). Оскільки система освіти є соціальною сферою, то й державне управління освітою можна розглядати як один з видів соціального, об'єктами якого виступають різноманітні установи системи освіти та управління, що мають ієрархічну структуру (Лукіна Т. О., 2004, с. 10).

Втім, зазначимо що в сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації, коли вища освіта набуває рис відкритості та нелінійності, змінюються принципи управління освітнім середовищем, характер педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу, нагальною є потреба у подоланні спрощеного та застарілого бачення феномену державної освітньої політики. Зауважимо, що традиційні підходи до досліджуваної проблеми, які ґрунтуються на нормах класичної науки і розглядають сферу освіти як лінійну, закриту, рівноважну систему, фактично передбачають однозначність шляхів її розвитку та регламентують окреслені риси поведінки об'єктів освітнього середовища. Вважаємо, що застосування теорії синергетики до створення сучасного методологічного підґрунтя державної освітньої політики є доречним, оскільки дозволяє цей феномен розглядати як відкриту систему, що самоорганізовується та саморозвивається, нелінійну систему, яка залежить як від зовнішнього середовища, так і внутрішньої специфіки розвитку самої сфери освіти, зокрема вищої.

Синергетичний підхід як інноваційна методологія формування державної освітньої політики. Говорячи про перехідний етап розвитку вищої освіти в Україні, проблеми, які виникають у вищій школі охоплюють також сферу державної освітньої політики. В. Г. Кремень з цього приводу зауважує, що ні дедуктивний етап дослідження, ні системний підхід, який є надзвичайно результа-

тивним не можуть вирішити ці проблеми. Оскільки система освіти є динамічною, то спосіб поєднання нелінійних зв'язків між її частинами сумісний з усіма реальними відносинами як середовищем їх існування. Це досяжно, вважає В. Г. Кремень, синергетичному підходу (Кремень В. Г., 2013, с. 23). Ми погоджуємось з цією думкою і вважаємо, що саме синергетика є найбільш оптимальною науковою методологією, яка дозволяє найбільш повно проаналізувати реалії у сфері державної освітньої політики та спрогнозувати засоби та способи покращення її формування. Розкриваючи загальні механізми та закономірності самоорганізації і організації, синергетика, у нашому розумінні, спроможна проілюструвати сутність формування державної освітньої політики та її нерозривний зв'язок з потребами суспільства в цілому. Оскільки за синергетичною методологією при аналізі сутності явищ і процесів різної природи різнопредметні наукові знання можна об'єднати у цілісну систему, то враховуючи, що державна освітня політика має міждисциплінарні властивості, зазначений феномен може сприяти створенню оптимального теоретико-методологічного підґрунтя досліджуваної проблеми.

Розглянемо сутність застосування синергетичного підходу до формування державної освітньої політики, спираючись на основних положеннях теорії нерівноважних станів: відкритості, нелінійності, постулювання хаосу, біфуркаційних станів, явищах флуктації та теорії самоорганізації.

Глибоке розуміння базальних принципів організації (характеристик) само організованих систем надасть змогу осмислити ці явища у сфері освіти та ефективно застосувати ідеї синергетики в освітній політиці. Так, зокрема, принцип відкритості дає розуміння того, що у самоорганізованих системах постійно відбувається обмін речовиною, енергією, інформацією (наявність у них джерел і / або стоків). Як зауважує В. Ф. Прісняков, відкриті системи пов'язані із зовнішнім середовищем і змушені пристосовуватись до них, що означає неможливість повністю описати систему та повністю її контролювати (Енциклопедія освіти, 2008). Принцип нелінійності пояснює незворотність і багатоваріативність розвитку системи, а отже, неоднозначну, непередбачувану реакцію на зміну зовнішнього або внутрішнього середовища, тобто, можливість кількох варіантів розвитку системи. Принцип нерівноважності означає, що у системі можуть спонтанно виникати нові типи структур, але одночасно нерівно важність є обов'язковою для цього умовою. Нове розуміння у суперечливий розвиток сфери освіти вносить поняття біфуркаційних станів (нестійкості, «хаосу»), після проходження яких система набуває нової якості та іншого рівня розвитку.

Варто зазначити, що освітня політика, як і синергетика має міждисциплінарні властивості, що надає її розвитку особливих переваг на сучасному

етапі наукових досліджень. Так, зокрема, як стверджують В. П. Андрущенко та В. Л. Савельєв: «освітня політика «Education Politics and Education Policy» – це міждисциплінарна, трансдисциплінарна сфера (field, domain) академічних та прикладних досліджень. Її складові – це по-перше, дослідження освітньої політики як politics. Теоретичні та методологічні джерела – політична наука (Political Science), політична філософія, політична соціологія. Предмет дослідження – «мета політика» (Politics of Policy). Теоретичне та методологічне джерело – наука про політику (Policy Science), що поділяється у свою чергу, на дві гілки – дослідження освітньої політики (Education Policy Study) та аналіз освітньої політики (Education Policy Analysis), які надають знанням прикладної спрямованості. Третя складова – порівняльна освітня політика (Comparative Education Politics and Policy). Предмет дослідження – освітня політика як politics і як policy в порівняльній перспективі. Рівні порівняльних досліджень – світова освітня політика, регіональна, національна, місцева (local), політика (politics and policy) вищих навчальних закладів, наприклад, університетів (Андрущенко В. П., Савельєв В. Л., 2010, с. 156). Науковці вказують, що у кожній із зазначених складових є свої особливості, які в свою чергу зумовлюють «загальний дизайн освітньої політики як сфери міждисциплінарних, трансдисциплінарних академічних та прикладних досліджень».

Зважаючи на міждисциплінарний характер освітньої політики, застосовуємо основні категорії синергетики для методологічного обґрунтування досліджуваного феномену. Якщо синергетика є трансдисциплінарним утворенням, то і державна освітня політика, як було зазначено вище знаходиться на межі декількох дисциплін: політичної науки, політичної філософії, політичної соціології тощо. Як наукова сфера вона повинна також враховувати результати власних спостережень і експериментальних досліджень та вибудувати на цьому підґрунті власні наукові зв'язки як всередині самої себе, так і з іншими науками. Звідси необхідним є створення умов для синергії наукових досліджень, яка б уможливила новий виток розвитку державної освітньої політики як науки. Зауважимо, що близьке за змістом до поняття «синергетика», «синергія» означає сукупну взаємодію декількох факторів та має результат більший, ніж той, який можна отримати, підсумовуючи просто окремі компоненти (ефект: «ціле більше частин») Власне з цією думкою погоджуються В. П. Андрущенко та В. Л. Савельєв, вказуючи на той факт, що за сучасних умов особливого значення набуває координація зусиль вчених, що репрезентують різні наукові дисципліни та національні традиції в світовому, регіональному та національному масштабі (Андрущенко В. П., Савельєв В. Л., 2010, с. 157). Координація, таких зусиль, як наголошують науковці є нагальним питанням порядку денного освітньої політики, важливою

умовою інтеграції України у світовий дослідницький простір.

Зауважимо, що об'єктом дослідження синергетики є системи відкритого типу, основним принципом функціонування яких є самоорганізація, здійснювана на основі постійної та активної її взаємодії з зовнішнім середовищем. Поряд з тим, як зазначає С. Г. Рябов «серйозним недоліком української політичної науки вважається її замкненість» (Рябов С. Г., 2005, с. 15). У зазначеному контексті науковець вказує на слабку сплетеність у світовий контекст розвитку галузі. Цю думку підтримує М. Д. Богачевська-Хомяк, зазначаючи, що «... до останнього часу і у деякій мірі навіть сьогодні наука в Україні функціонує в закритому колі» що, «пріоритети української гуманітарної науки й пріоритети сучасної світової науки знаходяться в опозиції» (Богачевська-Хомяк М. Д., 2006). Останнє заважає, на наш погляд, науковій інтерпретації суперечливих процесів, що переживає освіта України, перебуваючи на перехресті глобалізації і національного державотворення, у тому числі у сфері освітньої політики.

Розглядаючи державну освітню політику як відкриту систему, можна, на наш погляд, говорити про її випереджувальний характер, як науки, адже відкриті системи вчасно реагують на зовнішні, та внутрішні зміни завдяки самоорганізації.

Прояви самоорганізації можемо спостерігати, наприклад, вивчаючи особливості управління в освітньому середовищі. Так у повсякденній практиці, незважаючи на всі зусилля керівництва організації, інтегрувати індивідуальні потреби в русло досягнення загальних цілей, члени організації завжди будуть домагатись, перш за все, задоволення своїх власних інтересів Ці інтереси, як зазначають американські дослідники В. Хау та С. Міскел. можуть артикулюватись «неформальними» групами, що утворювались за індивідуальними, організаційними, етичними, тендерними тощо критеріями. Групи інтересу можуть різнитися за цінностями, переконаннями, які вони сповідують, рівнями знань (Ноу W., Miskel C., 1996, р. 186) Ці відмінності, як зазначають науковці, є досить сталими і є «джерелом багатьох напружених ситуацій та конфліктів». Конфлікт, на думку американських вчених – ознака «здоров'я організації, а не її патологія». З синергетичних позицій приведені явища. ми можемо вважати проявами самоорганізації освітньої системи та можуть бути використані для її розвитку. Зазначені особливості управління освітніми організаціями, як зауважують В. П. Андрущенко та В. Л. Савельєв, мають враховувати керівники навчальних закладів. У цьому контексті важливою є думка В. А. Кушніра, який вважає, що сутність застосування синергетичного підходу до управління педагогічним процесом полягає в тому, що він орієнтується на внутрішнє, властиве са-

мому педагогічному процесу, а не бажання, наміри, проекти суб'єкта експериментальних, реформаторських чи інших дій. За таких умов кожен компонент управління на кожному рівні ієрархії формує поле можливостей для іншого рівня (Кушнір В. А., 2001, с. 55-56).

Синергетика, на наш погляд, дозволяє поглянути на проблеми і перспективи розвитку державної освітньої політики відповідно до сучасних вимог. Тобто, в період трансформаційних змін і освітня політика в свою чергу потребує важливих рішень у сфері освіти на всіх її рівнях. На етапах еволюційного розвитку систем це своєрідні точки біфуркації, в яких суперечність проблем досягає гостроти, що вимагає їх розв'язання. Так, наприклад, реформи в області освіти мають великий масштаб і пов'язані з вирішенням завдань, що далеко виходять за межі суто освітніх проблем. Наприклад, навіть незначне зниження рівня освіти призводить до криміналізації суспільства (Синергетика і творчість, 2014, с. 16). Момент вибору – дуже цікавий і водночас драматичний як для системи освіти, так і для всього суспільства в цілому, адже будь-який вибір є способом пройти точку біфуркації.

З іншого боку, синергетика дозволяє розглядати освітню політику як складну, відкриту систему, яка еволюціонує та розвивається. Адже, як стверджує В. С. Стюпін, кожен стан соціальної системи є біфуркаційним. Саме ця обставина призводить до різного прискорення всіх процесів самоорганізації суспільства (Стюпін В. С., 2003, с. 13). Необхідно зазначити, що дезорганізаційні (деструктивні) процеси в суспільстві, у тому числі і в сфері освіти – об'єктивні і складають необхідний елемент її розвитку. Це обумовлено тим, що навіть в ідеально організованій системі з різних причин накопичуються проблеми, суперечності, що досягають різного рівня інтенсивності. Передбачити та попередити дії всіх руйнівних сил неможливо. Тому чим більше проблем і суперечностей накопичується в освітній сфері тим більш складним стає управління нею, починається відчуження деяких управлінських структур, посилюються дезорганізаційні процеси, які досягнувши певного біфуркаційного стану, при-

водять систему в стан хаосу. Адекватне розуміння цих процесів дозволяє по-новому переосмислювати реалії сучасної сфери освіти та окреслювати оптимальні шляхи її розвитку.

Синергетична методологія носить прогностичний характер, що дозволяє спрогнозувати вектори змін освітньої політики. Синергетичний підхід дозволяє побачити реальні риси майбутньої моделі сфери освіти, окреслити шляхи її еволюції як великої системи. Адже, «просторова конфігурація сформованих нині освітніх структур, розвиток яких триває, втрачає свою продуктивність» (Синергетика і творчість, 2014, с. 22).

Висновки. Формат публікації унеможлиблює здійснення об'ємного розкриття проблеми, тому нами було розглянуто лише деякі аспекти особливостей застосування синергетичної теорії до обґрунтування методологічних засад державної освітньої політики, а саме – зроблено спробу досягнути політичний вимір освіти як складного суспільного явища, використовуючи переваги багатодисциплінарності, відкритості, нелінійності та самоорганізації. Основним висновком має стати наступне: застосування синергетичного підходу до процесу формування державної освітньої політики на сучасному етапі не є лише виправданим, а й своєчасним. Принципи побудови й функціонування синергетичних систем і пов'язані з ними поняття можна застосовувати в наукових дослідженнях у сфері державної освітньої політики в якості інструментарію побудови теоретичних міркувань і проектування. Використання ідей синергетики у досліджуваній проблемі є утвердженням міждисциплінарних понять і дефініцій, що, на нашу думку, дозволяє інноваційно подивитись на побудову теоретико-методологічного підґрунтя формування державної освітньої політики. Разом з тим, активному впровадженню синергетичних ідей у теорію формування державної освітньої політики перешкоджає традиційне мислення, яке вважаємо, не сприяє впровадженню у наукові пошуки нових ідей, теорій та моделей. Окреслена у статті тематика уможлиблює, на наш погляд, розвиток сучасних стратегій формування державної освітньої політики.

Література

1. Андрущенко В. П. Освіта, як ключовий чинник сучасних цивілізаційних процесів / В. П. Андрущенко / Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / за ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол.: В. П. Андрущенко, Б. І. Андрусишин, В. І. Бобрицька, Р. М. Вернидуб та ін.. – К. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015.
2. Андрущенко В. П. Сучасна державна освітня політика України: спроба прогностичного аналізу / В. П. Андрущенко, Р. М. Вернидуб // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти». – Київ, 2016. – с. 4-12 (с. 9).
3. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К.: «МП Леся», 2010. – 386 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. Ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрін-ком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Засекіна Л. В. Психологічні засади розвитку вищої освіти в Україні / Л. В. Засекіна // Психологічні перспективи. – 2010. Випуск 16. – с. 40-50 (с.41).

6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: інноваційний аспект. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
7. Кремень В. Г. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: Монографія / В. Г. Кремень, В. В. Іллін. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.
8. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект: Монографія. / В. А. Кушнір. – Кіровоград: Видавничий центр КДПУ, 2001. – 338 с.
9. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: [монографія] / Т. О. Лукіна. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 292 с.
10. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Віктора Огнев'юка, Світлани Сисоєвої. – К.: ТОВ «Видавниче підприємство» «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. – 460 с.
11. Рябов С. Г. Політична наука в Україні XXI століття: Стан та перспективи розвитку / С. Г. Рябов. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджменту освіти в Україні». – 2005. – 103 с.
12. Синергетика і творчість: монографія / За ред. В. Г. Кременя. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. – 314 с.
13. Степин В. С. Саморозвиваючі системи і постнеокласическа раціональність / В. С. Степин // Вопросы философии. – 2003. – №8. – с. 5-19.
14. Hoy W., Miskel C. Educational administration / Theory, Research and Practice. – McGraw – HillInc. – 1996. – 495 p.
15. Teodorovic J. Why education policies fail: multiple streams model of policymaking / Jelena Teodorovic // Зборник Института за педагошка истраживања. – Јун 2008. – Р. 22-36. DOI: 10.2298/ZIPI0801022T

FORMACJA POLITYKI EDUKACYJNEJ PAŃSTWA: SYNERGICZNY ASPEKT

Bateczko Nina, doktor nauk pedagogicznych, starszy pracownik naukowy naukowo-badawczego Laboratorium Oświatologii, Kijowski uniwersytet imienia Borysa Grinczenki, 13- b Ul. Tymoszenko, 04212 Kijów, Ukraina, n.bateczko@kubg.edu.ua

Artykuł dotyczy problematyki tworzenia polityki edukacyjnej państwa. Tendencje ewolucji poglądów na temat charakteru i koncepcji „polityka edukacyjna państwa” w świetle procesu reform edukacyjnych na Ukrainie są określone. Jest udowodnione, że w obecnym kontekście globalizacji i internacjonalizacji, kiedy edukacja dostaje cechy otwartości i nieliniowości, zmieniają się zasady środowiska edukacyjnego, charakter interakcji między uczestnikami procesu edukacyjnego, istnieje pilna potrzeba podolenia uproszczonego i przestarzałego poglądu na politykę edukacyjną państwa. Opierając się na synergiczną teorię złożonych systemów otwartych podano podstawy teoretyczne i metodologiczne procesu tworzenia polityki edukacyjnej państwa. Rozpatrzona jest esencja aplikacji podejściu synergetycznego do badanego zjawiska, w oparciu o podstawowe przepisy synerгии: otwartości, nieliniowości, nierównowagi, postulowania chaosu, stanów bifurkacji w którym stwierdza się zjawiska fluktuacji i teorii samoorganizacji. Polityka oświatowa państwa jest uważana za otwarty, nieliniowy system, który jest samoorganizujący i samorozwijający i zależy od środowiska zewnętrznego i wewnętrznego specyfiki rozwoju szkolnictwa wyższego na Ukrainie.

Słowa kluczowe: polityka edukacyjna państwa; synergetyka; synergiczne podejście; otwartość; nieliniowość; nierównowaga; stan bifurkacji; samoorganizacja.

FORMATION OF THE STATE EDUCATION POLICY: SYNERGETIC ASPECT

Bateczko Nina, Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher at the Scientific and Research Laboratory of Education Studies of Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko Street, 04212 Kyiv, Ukraine, n.batechka@kubg.edu.ua

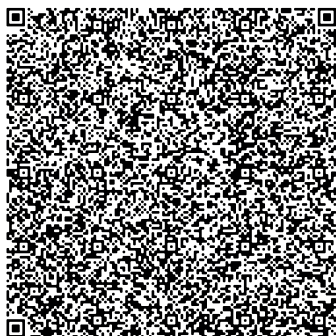
The article is dedicated to the problems of formation of the state education policy. The trends of the evolution of views on the nature and the concept of the «state education policy» in the light of the processes of educational reform in Ukraine have been outlined. It has been proved that in the current context of globalization and internationalization, when education acquires the traits of openness and non-linearity, the principles of educational environment management and the nature of the interaction between participants of the educational process are changing, and there is an urgent need to overcome the simplistic and outdated view of the state education policy. Based on the synergetic theory of the complex open systems, there have been substantiated theoretical and methodological grounds of the process of formation of the state education policy. The essence of the application of the synergetic approach to the studied phenom-

enon has been considered, relying on the basic laws of synergy, openness, non-linearity, disequilibrium, chaos postulating, bifurcational states, fluctuation phenomena and the theory of self-organization. The state education policy has been considered as an open, non-linear system, which is self-organizing and self-developing and depends on the external environment and internal specifics of the development of higher education sphere in Ukraine.

Key words: state education policy; synergetics; synergetic approach; openness; non-linearity; non-equilibrium; bifurcational state; self-organization.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2016

Прийнято до друку 29.09.2016

УДК 378:340.134(061.1ЄС:438)

Юлія Гришук

ORCID iD 0000-0002-5306-0301

науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-6, 04212 Київ, Україна,
y.hryshchuk@kubg.edu.ua

АДАПТАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВИЩУ ОСВІТУ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглянуто процес адаптації польського законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу; проаналізовано основні методи адаптації польського права до європейського (переклад актів європейського права на польську мову; перевірка відповідності проектів правових актів до європейського права; робота над законами, що спрямовані на адаптацію польського права до європейського) та визначено роль органів державної влади у цьому процесі. Зроблено висновок, що у період 1991-2004 рр. у освітній сфері була досягнута майже повна відповідність національного законодавства з *acquis communautaire*.

Ключові слова: адаптація законодавства; законодавство про вищу освіту; методи адаптації законодавства.

Вступ. Правовою підставою для адаптації нормативно-правової бази Республіки Польща до вимог Європейського Союзу є укладення Угоди про асоціацію (16 грудня 1991 р.), яка започаткувала співпрацю між країною та державами-членами. Відповідно до Угоди обов'язковою умовою для подальшого вступу країни до ЄС є відповідність наявного і майбутнього законодавства Польщі до законодавства, чинного у Європейському Співтоваристві.

З метою вирішення проблеми адаптації польського законодавства до вимог ЄС було прийнято ряд нормативно-правових документів: «Програма заходів, що пристосовують польську економіку і правову систему до вимог Європейської угоди» (1993), «Графік заходів, що адаптують польську правову систему до рекомендацій «Білої книги» Європейської Комісії з питань інтеграції з єдиним ринком ЄС» (1997), «Національна стратегія інтеграції» (1997), «Національна програма підготовки партнерства до членства» (з 1998 р. щорічне видання), «Національний план ухвалення *Acquis Communautaire*» (1998), «Список законів, ухвалення яких є необхідним з огляду на вступ Польщі до Європейського Союзу» (2000).

Мета статті – проаналізувати досвід Республіки Польща щодо процесу адаптації законодавства про вищу освіту до вимог Європейського Союзу.

Методи адаптації польського права до європейського та роль органів державної влади у цьому процесі. Як вважає О. Л. Євглевська, складність дослідження особливостей адаптації законодавства пов'язана з тим, що адаптація – це тривалий динамічний процес, визначена послідовність взаємопов'язаних дій щодо зміни існуючого правопорядку, кожна ланка якого логічно пов'язана з іншими елементами, що разом формують програму саморозвитку правової системи. Тому, вирішуючи завдання щодо адаптації законодавства, держава фактично визначає свій шлях розвитку (Євглевська О. Л., 2009, с. 123).

Адаптація права обмежена з часової точки зору: згідно з зобов'язанням про адаптацію права забороняється ухвалювати право, що суперечить союзному праву, але в окремих випадках, коли це обґрунтовано, допускається «прогресивна адаптація нових правових актів». Це означає прийняття чергових правових актів, які все більше відповідають євросоюзним стандартам. Крім цього, можливі винятки з правила, яке вимагає, щоб держава під час